

УДК 314.42-055.1 (477.61)
© Дудник С.В., 2011

СМЕРТНІСТЬ ЧОЛОВІКІВ ПРАЦЕЗДАТНОГО ВІКУ М. ЛУГАНСЬКА ЗА ПРИЧИНАМИ СМЕРТІ

Дудник С.В.

ДУ «Луганський державний медичний університет»

Протягом останніх десятиріч Україна переживає глибоку демографічну кризу. Високий рівень смертності, переважаючий над народжуваністю, призводить до стрімкого скорочення чисельності населення. За даними Державного комітету статистики України з початку 2011 року чисельність населення України скоротилася майже на 100 тис. осіб і склала 45687,2 тис. осіб станом на 1 червня 2011 року. За період січень-травень 2011 року в Україні померло 292,8 тис. осіб. Позитивний природний приріст спостерігається лише в 3-х регіонах України – Закарпатській та Рівненській областях, і в м. Києві [1, 2].

Найголовнішою причиною, що збільшує депопуляцію і посилює демографічну кризу в Україні, є смертність. Останні роки зростає її регіональна диференціація, поглиблюються диспропорції інтенсивності смертності, особливо в працездатному віці. Найбільш загрозливо на цьому тлі виглядає надсмертність чоловіків працездатного віку, що приводить до проблем, пов'язаних з відтворенням продуктивних сил, впливає на стримування соціально-економічного розвитку країни, негативно впливає на шлюбну кон'юнктуру та кількість дітонароджень.

Мета дослідження – визначити та проаналізувати причини загальної та повикової смертності чоловіків працездатного віку м. Луганська. Стаття є фрагментом НДР за темою "Наукове обґрунтування медико-соціальної профілактики смертності чоловіків працездатного віку у великому промисловому регіоні", спеціальність "соціальна медицина" (кафедра соціальної медицини, організації та економіки охорони здоров'я), державний реєстраційний номер 0110U004672.

Матеріали та методи дослідження. Причини смерті встановлювали шляхом вивчення лікарських свідочств про смерть (форма № 106/о) в період 2006-2008 рр. Проаналізовано абсолютне число випадків

смерті чоловіків працездатного віку м. Луганська. Методи: медичної, демографічної статистики; системного підходу; порівняльний; аналітичний.

Результати та їх обговорення. Луганська область є одним із лідерів серед інших регіонів України за рівнем смертності населення. За даними Державного комітету статистики України загальний коефіцієнт смертності в період січень-травень 2011 року в регіоні склав 17,5 на 1000 жителів і був більше, ніж по Україні (15,6 на 1000 населення) [3]. Близько 17-18% випадків смертей, що реєструються в містах і районах Луганської області, припадають на її адміністративно-територіальний та промисловий центр – м. Луганськ. Загальні коефіцієнти смертності м. Луганська на 1000 осіб з 2006-2008 рр. склали відповідно: 13,9; 13,9; 14,5. У структурі загальної смертності населення міста смертність працездатного населення протягом вищевказаного періоду стабільно складає 27%, при цьому на кожну померлу жінку працездатного віку припадає 2,6-2,7 померлих чоловіків в аналогічному віці. Серед усіх померлих у працездатному віці, питома вага чоловіків становить 72-74% за період 2006-2008рр.

Розрив у рівнях чоловічої і жіночої очікуваної тривалості життя за даними Головного управління статистики в Луганській області становить 11,3 років (62,74 та 74,05 відповідно) [4]. Сучасний рівень смертності чоловіків працездатного віку в країні у 4,2 разу перевищує смертність чоловіків країн ЄС, показники смертності чоловіків в Україні в сучасний період у 3-4 рази вищі, ніж у жінок, але не треба забувати, що гендерні відмінності в тривалості життя, обумовлені фізіологічними чинниками, становлять лише 1,9 року, тоді як решта розриву визначається вже іншими факторами [5]. Тому високі показники смертності чоловіків у працездатному віці потребують досконалого вивчення причин передчасної смертності, її загальних і повикових тенденцій.

Таблиця 1. Вікова структура смертності чоловіків 15-59 років (%) м. Луганська

вікова група	2006р.	2007р.	2008р.
15-19	0,9	0,8	0,9
20-24	2,5	3,5	2,9
25-29	3,5	4,6	3,9
30-34	5,4	4,3	6,4
35-39	7,1	8,3	7,8
40-44	13,2	10,3	10,9
45-49	19,7	18,5	17,1
50-54	19,4	22,0	23,5
55-59	28,3	27,8	26,6
Усього	100,0	100,0	100,0

За результатами аналізу повикової структури смертності чоловіків працездатного віку м. Луганська відзначається поступове зростання питомої ваги випадків смерті від вікової групи 15-19 років до вікової групи 55-59 років (таблиця 1). Варто зазначити, що при вивченні сезонності випадків смерті чоловіків, питома вага смертей в періоди - зима, весна, в кожному з аналізованих років (2006-2008рр) вище питомих показників смерті сезонів – літо й осінь, однак безперечним лідером є зимовий період, питома вага якого протягом усіх трьох досліджуваних років переважає і складає: 31.3%

(2006р.); 26,2% (2007р.); 29,9% (2008р.). Необхідно звернути особливу увагу і на той факт, що від 3,0 до 3,5% випадків смерті в структурі смертності формують чоловіки працездатного віку, яких реєструють, як невідомих і більшість цих смертей відбувається з соціально-обумовлених причин.

Середній вік померлих чоловіків (15-60 років) м. Луганська за період 2006-2008 рр. склав 47,6 років, при чому цей показник стабільно однаковий для кожного з аналізованих років.

У загальній структурі смертності за причинами серед чоловіків у віці 16-60 років перше місце по-

сідають хвороби системи кровообігу (86,9 – 82,6 на 100 тис. осіб відповідно 2006-2008 рр.), друге – травми, отруєння та деякі наслідки дії зовнішніх чинників (64,1- 65,2 на 100 тис. осіб в період 2006-2008рр.), третє рейтингове місце – новоутворення (39,3-36,6 на 100 тис. осіб відповідно рокам дослідження), четверте – хвороби органів травлення, п'яте – неуточнені причини смерті, шосте – деякі

інфекційні та паразитарні хвороби, і тільки сьоме - хвороби органів дихання (таблиця 2, 3). Всі три досліджуваних роки ситуація з розподілом рейтингових місць у структурі причин загальної смертності чоловіків 16-60 років залишається стабільною. Загальна структура причин смертності м. Луганська відрізняється від загальних причин смертності чоловіків Луганської області та населення України.

Таблиця 2. Структура смертності чоловіків 16-60 років м. Луганська за причинами смерті (%)

Клас за МКХ-10	2006р.	2007р.	2008р.
I Деякі інфекційні та паразитарні хвороби	5,5	5,2	7,0
II Новоутворення	14,6	13,3	13,0
III Хвороби крові і кровотворних органів та окремі порушення з залученням імунного механізму	0,1	0,1	-
IV Ендокринні хвороби. Розлади харчування та порушення обміну речовин	0,5	0,5	0,5
VI Хвороби нервової системи	1,2	1,2	1,8
IX Хвороби системи кровообігу	32,3	32,2	29,4
X Хвороби органів дихання	2,3	4,0	4,1
XI Хвороби органів травлення	11,1	11,1	12,2
XII Хвороби шкіри та підшкірної клітковини	0,3	0,2	0,1
XIII Хвороби кістково-м'язової системи та сполучної тканини	0,3	0,2	0,1
XIV Хвороби сечостатевої системи	0,5	0,7	0,7
XIX Травми, отруєння та деякі наслідки дії зовнішніх чинників	23,8	23,4	23,2
XVIII Неуточнені причини смерті	7,5	7,8	7,8
VIII Хвороби вуха та соскоподібного відростка	-	0,1	0,1
Усього по місту	100,0	100,0	100,0

Таблиця 3. Розподіл померлих чоловіків 16-60 років м. Луганська за причинами смерті (загальні коефіцієнти смертності на 100 тис. населення)

Клас за МКХ-10	2006р.	2007р.	2008р.
I Деякі інфекційні та паразитарні хвороби	14,6	13,8	19,4
II Новоутворення	39,3	35,1	36,6
III Хвороби крові і кровотворних органів та окремі порушення з залученням імунного механізму	0,2	0,2	-
IV Ендокринні хвороби. Розлади харчування та порушення обміну речовин	1,5	1,5	1,3
VI Хвороби нервової системи	3,3	3,1	5,3
IX Хвороби системи кровообігу	86,9	84,7	82,6
X Хвороби органів дихання	6,2	10,6	11,8
XI Хвороби органів травлення	29,8	29,2	34,5
XII Хвороби шкіри та підшкірної клітковини	0,8	0,4	0,2
XIII Хвороби кістково-м'язової системи та сполучної тканини	0,8	0,4	0,2
XIV Хвороби сечостатевої системи	1,2	2,1	0,2
XIX Травми, отруєння та деякі наслідки дії зовнішніх чинників	64,1	61,5	65,2
XVIII Неуточнені причини смерті	20,3	20,4	21,9
VIII Хвороби вуха та соскоподібного відростка	-	0,2	0,2

Повікові показники смертності чоловіків працездатного віку збільшуються з кожною наступною п'ятирічною віковою групою, досягаючи свого максимуму у віковій групі 55-59 років. Має місце коливання показників протягом трьох досліджуваних років у всіх вікових групах, і

тільки в групі 50-54 роки відзначається чітка тенденція до збільшення вікового показника (таблиця 4). Всі вищенаведені дані підтверджують наявність повікової та гендерної диференціації випадків смерті, та надає смертності характер регіональної стратифікації.

Таблиця 4. Повікові показники смертності чоловіків 15-59 років м. Луганська (на 1000 осіб)

Вікова група	2006р.	2007р.	2008р.
15-19	0,92	0,80	0,90
20-24	1,29	1,77	1,65
25-29	2,30	2,79	2,37
30-34	3,92	2,90	4,65
35-39	5,97	6,50	6,27
40-44	10,57	8,45	9,93
45-49	13,98	12,73	12,75
50-54	15,92	17,23	19,51
55-59	25,76	23,73	23,82

Сформований високий рівень смертності чоловіків працездатного віку протягом останніх років, зробив смертність чоловіків однією з найголовніших соціально-значущих проблем нашої держави, оскільки саме чоловіки являють собою одну з найбільш активних груп українського суспільства, демографічна характеристика якої визначає потенційні можливості і перспективи розвитку країни. З 2005 року рівень смертності враховується в сучасних оцінках особливостей соціально-економічного розвитку країн світу [6]. Виходить так, що смерть наздоганяє чоловіків у віці, коли їх економічна,

демографічна та соціальна продуктивність є найвищою. Тому, доцільним є дослідження не тільки загальної смертності чоловіків, але і вивчення її у віковому аспекті.

Проведений повіковий аналіз структури причин смертності чоловіків свідчить про те, що перше місце серед причин смерті у вікових групах 15-29 років і 30-39 років займають травми, отруєння та деякі наслідки дії зовнішніх чинників, досягаючи свого максимального значення (питома вага до 61,6% випадків смерті) у віковій групі 15-29 років (таблиця 5, 6). Друге місце в структурі причин сме-

рності серед чоловіків вікової групи 15-29 років за досліджуваний період займають деякі інфекційні та паразитарні хвороби, третє – хвороби органів травлення, як і в чоловіків вікової групи 40-49 років.

Четверте місце в структурі причин смертності чоловіків вікової групи 15-29 років належить неуточненим причинам смерті, і п'яте місце в даній віковій групі займають хвороби органів кровообігу.

Таблиця 5. Структура смертності чоловіків 15-29 років за причинами смерті м. Луганська (%)

Клас за МКХ-10	2006р.	2007р.	2008р.
I Деякі інфекційні та паразитарні хвороби	11,6	4,8	12,4
II Новоутворення	4,6	4,7	5,2
III Хвороби крові і кровотворних органів та окремі порушення з залученням імунного механізму	-	-	-
IV Ендокринні хвороби. Розлади харчування та порушення обміну речовин	-	-	1,0
VI Хвороби нервової системи	2,3	1,9	6,2
IX Хвороби системи кровообігу	4,7	9,4	4,1
X Хвороби органів дихання	-	4,7	1,1
XI Хвороби органів травлення	9,3	10,4	8,2
XII Хвороби шкіри та підшкірної клітковини	-	-	-
XIII Хвороби кістково-м'язової системи та сполучної тканини	-	-	-
XIV Хвороби сечостатевої системи	1,2	-	1,0
XVIII Неуточнені причини смерті	4,7	9,4	11,3
XIX Травми, отруєння та деякі наслідки дії зовнішніх чинників	61,6	54,7	49,5
Усього по місту	100,0	100,0	100,0

У структурі причин смертності чоловіків у віковій групі 30-39 років смертність від хвороб органів травлення посідає друге місце і має стійку позицію з найбільшою питомою вагою серед інших вікових груп: 17,8%; 16,6%; 17,1% (2006-2008 рр. відповідно). Третє місце в структурі причин смерт-

ності серед вікової групи 30-39 років займають інфекційні хвороби, які конкурують з хворобами кровообігу, які займають четверте місце, п'яте рейтингове місце у відповідній віковій групі та у вікових групах 40-49 років, 50-60 років належить неуточненим причинам смерті (таблиця 7, 8).

Таблиця 6. Структура смертності чоловіків 30-39 років за причинами смерті (%)

Клас за МКХ-10	2006р.	2007р.	2008р.
I Деякі інфекційні та паразитарні хвороби	12,7	12,0	11,6
II Новоутворення	7,0	7,2	3,9
III Хвороби крові і кровотворних органів та окремі порушення з залученням імунного механізму	-	-	-
IV Ендокринні хвороби. Розлади харчування та порушення обміну речовин	0,6	1,3	-
VI Хвороби нервової системи	0,6	3,3	4,4
IX Хвороби системи кровообігу	15,3	10,6	10,5
X Хвороби органів дихання	4,5	7,2	5,5
XI Хвороби органів травлення	17,8	16,6	17,1
XII Хвороби шкіри та підшкірної клітковини	-	0,7	-
XIII Хвороби кістково-м'язової системи та сполучної тканини	-	-	-
XIV Хвороби сечостатевої системи	-	0,7	0,6
XIII Хвороби вуха та соскоподібного відростка	-	0,6	-
XVIII Неуточнені причини смерті	11,5	6,0	11,6
XIX Травми, отруєння та деякі наслідки дії зовнішніх чинників	30,0	33,8	34,8
Усього по місту	100,0	100,0	100,0

Слід зазначити, що в структурі причин смертності чоловіків у віковій групі 40-49 років хворобами органів кровообігу починає належати перша позиція з невеликим відривом від зовнішніх

причин смерті, що займають друге місце. Саме у цій же віковій групі в структурі причин смертності чоловіків на четверте місце виходять новоутворення.

Таблиця 7. Структура смертності чоловіків 40-49 років за причинами смерті м. Луганська (%)

Клас за МКХ-10	2006р.	2007р.	2008р.
I Деякі інфекційні та паразитарні хвороби	6,8	5,8	8,1
II Новоутворення	11,7	8,7	10,7
III Хвороби крові і кровотворних органів	-	0,3	-
IV Ендокринні хвороби. Розлади харчування та порушення обміну речовин	0,9	0,2	-
VI Хвороби нервової системи	2,2	1,2	2,0
IX Хвороби системи кровообігу	27,3	27,4	25,8
X Хвороби органів дихання	2,2	3,2	4,8
XI Хвороби органів травлення	12,4	14,7	14,3
XII Хвороби шкіри та підшкірної клітковини	0,5	-	0,3
XIII Хвороби кістково-м'язової системи та сполучної тканини	0,2	-	-
XIV Хвороби сечостатевої системи	-	0,9	0,6
XVIII Неуточнені причини смерті	8,8	10,7	7,3
XIX Травми, отруєння та деякі наслідки дії зовнішніх чинників	27,0	26,9	26,1
Усього по місту	100,0	100,0	100,0

Хвороби системи кровообігу у чоловіків вікової групи 50-60 років впевнено посідають перше місце серед причин передчасної смерті (43,2%; 43,3%; 39,5% випадків в загальній структурі смертності для даної вікової групи відповідно до періоду дослідження 2006-2008рр.), друге

місце належить новоутворенням, які набирають свою вагу саме в цій віковій групі (таблиця 8). Третє рейтингове місце в структурі причин смертності вікової групи 50-60 років займають зовнішні причини смерті і четверте – хвороби органів травлення.

Таблиця 8. Структура смертності чоловіків 50-60 років за причинами смерті м. Луганська (%)

Клас за МКХ-10	2006р.	2007р.	2008р.
I Деякі інфекційні та паразитарні хвороби	2,1	3,5	4,3
II Новоутворення	19,6	18,5	17,6
III Хвороби крові і кровотворних органів та окремі порушення з залученням імунного механізму	0,1	-	-
IV Ендокринні хвороби. Розлади харчування та порушення обміну речовин	0,3	0,6	0,7
VI Хвороби нервової системи	0,6	0,6	0,6
IX Хвороби системи кровообігу	43,2	43,3	39,5
X Хвороби органів дихання	2,2	3,6	3,9
XI Хвороби органів травлення	8,8	8,0	10,7
VIII Хвороби вуха та соскоподібного відростка	-	-	0,1
XII Хвороби шкіри та підшкірної клітковини	0,3	0,2	-
XIII Хвороби кістково-м'язової системи та сполучної тканини	0,5	0,3	0,1
XIV Хвороби сечостатевої системи	0,8	0,9	0,9
XVIII Неуточнені причини смерті	6,2	6,4	6,7
XIX Травми, отруєння та деякі наслідки дії зовнішніх чинників	15,3	14,1	14,9
Усього по місті	100,0	100,0	100,0

Питома вага випадків смерті чоловіків працездатного віку від хвороб системи кровообігу, новоутворень збільшується з кожною більш старшою віковою групою. В повікових структурах смертності такі причини як травми, отруєння та деякі наслідки дії зовнішніх чинників не опускаються в усіх досліджуваних вікових групах нижче третього рейтингового місця (хоча мають тенденцію до поступового зниження питомих ваг, досягаючи свого мінімального значення у віковій групі 50-60 років), а хвороби травлення - нижче четвертого місця.

Висновки: Результати проведеного дослідження свідчать про те, що структура причин смертності чоловіків працездатного віку м. Луганська має особливості в кожній віковій групі. Ці особливості відрізняються від тенденцій загальної смертності в м. Луганськ, Луганській області і в цілому по Україні. Особливої уваги серед причин смертності чоловіків працездатного віку м. Луганська необхідно приділити наступним причинам смерті: травми, отруєння та деякі наслідки дії зовнішніх чинників у віковій групі 17-29 років, хвороби системи кровообігу та новоутворення у віковій групі 50-60 років, хвороби органів травлення та деякі інфекційні та паразитарні хвороби у віковій групі 30-39 років. Зовнішні причини смерті мають значну вагу в структурі смертності чоловіків, більшість з них носять екзогенний характер, а отже їх можна запобігти. Структурний аналіз причин смертності відображає велику кількість випадків смерті, які є соціально-зумовленими і можуть бути вирішені за допомогою заходів соціальної політики. Отже, проблема смертності – це

комплексна проблема, а не суто демографічна, яку можна вирішити лише зміцненням здоров'я, це і проблема соціальної сфери. Стає очевидним, що існуючі Національні програми з профілактики окремих основних неінфекційних захворювань не виконують повною мірою свої завдання. Одна з причин їх невисокої ефективності є відсутність уявлення про причини і механізми погіршення здоров'я. Тому проблема смертності чоловіків потребує якнайшвидшої розробки і впровадження комплексної інтегральної програми з подолання смертності з урахуванням її регіональних особливостей, оскільки смертність обумовлена нерівними умовами соціально-економічного розвитку регіонів, ці відмінності в свою чергу ведуть до різних умов життєдіяльності населення. Програма профілактики щодо подолання надсмертності повинна включати заходи соціально-економічного характеру за які має відповідати держава, і заходи індивідуального характеру за які мають відповідати органи охорони здоров'я та сама людина. Ці два напрямки заходів профілактики повинні функціонувати при їх повній взаємодії.

Подальші дослідження скеровані на поглиблений аналіз наявних даних та ретельне вивчення особливостей повікових структур причин смертності чоловіків працездатного віку, на аналіз якості життя та стану здоров'я чоловіків працездатного віку Луганської області за даними опитування з подальшою розробкою програми медико-соціальної профілактики передчасної смертності чоловіків працездатного віку Луганського регіону.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Державний комітет статистики України. Про соціально-економічне становище України за січень-червень 2011 року. – Київ, 2011. – 77с. [Електронна версія]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
 2. Державний комітет статистики України. Соціально-економічний розвиток України за січень-червень 2011 року. – Київ, 2011. – 29с. [Електронна версія]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
 3. Державний комітет статистики України. Демографічна ситуація в Україні у січні-травні 2011 року/ Експрес випуск №173. – Київ, 2011. – 20с. [Електронна версія]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
 4. Населення. Головне управління статистики у Луганській області. Статистична інформація. [Електронна версія]. – Режим доступу: http://www.lugastat.lg.ua/sinf/demogr0710_4.htm.
 5. Щорічна доповідь про стан здоров'я населення України та санітарно- епідемічну ситуацію. 2008 рік / МОЗ України, Укр. ін-т стратегічних досліджень. – Київ, 2009. – 360 с.
 6. The Global Competitiveness Report 2009-2010/ Klaus Schwab. World Economic Forum Editor. – Geneva, 2009. – 479 с.
- Дудник С.В.** Смертність мужчин трудоспособного возраста г. Луганска по причинам смерти // Український медичний альманах. – 2011. – Том 14, № 5. – С. 60-63.
- Определены причины преждевременной смертности мужчин трудоспособного возраста г. Луганска, изучены её общие и повозрастные тенденции.
- Ключевые слова:** преждевременная смертность, причины смерти, мужчины.
- Дудник С.В.** Смертність чоловіків працездатного віку м. Луганська за причинами смерті // Український медичний альманах. – 2011. – Том 14, № 5. – С. 60-63.
- Визначені причини передчасної смертності чоловіків працездатного віку м. Луганська, вивчені її загальні та повікові тенденції.
- Ключові слова:** передчасна смертність, причини смерті, чоловіки.
- Dudnyk S.V.** Mortality of men of an active working age for the reasons of death in Luhansk // Український медичний альманах. – 2011. – Том 14, № 5. – С. 60-63.
- Causes of premature mortality among the working age men in Luhansk are identified, its age and general tendency are studied.
- Key words:** premature mortality, reasons of death, men.

Надійшла 12.06.2011 р.
Рецензент: проф. І.В.Лоскутова